

اندیشه نیک

زرتشتیان

کردار نیک

گفتار نیک

ماہنامه

نشریه مرکز زرتشتیان کالیفرنیا

شماره: ۱۸- پاییز ۳۷۴۹ زرتشتی ۱۳۹۰ خورشیدی ۲۰۱۱ ترسایی

The zoroastrian Journal

- جشنهای ایرانی و شناسه میهنی
- نام نادرست دریای خزر
- مغان در گات ها
- درود و سلام
- نگاهی بر هفتمین امشاسپندان
- رویدادهای گوناگون

جشن مهرگان
بر همگان خجسته باد

گفتگو با هنرمند جوان میهار کاووسی

نام نادرست «خزر» را از دریای شمال ایران بزداییم

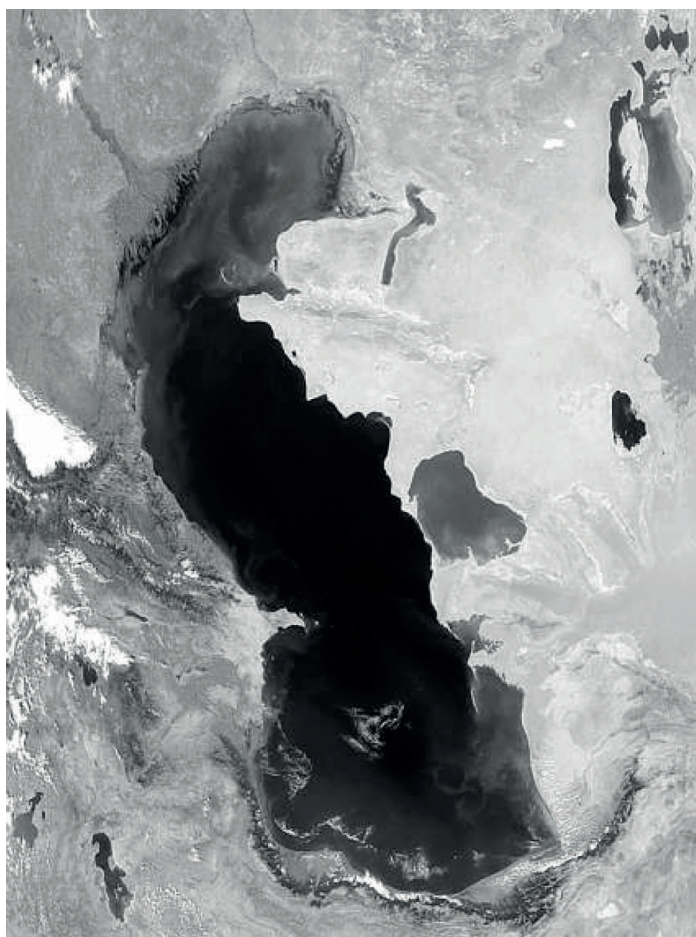
میتزاده موبد

شهرهای تاریخی جهان به شمار می آید. آن اندازه زیبا که بعنوان میراث معنوی و فرهنگی از سوی روس ها به ثبت جهانی هم رسیده است. این روزها این شهر، بخشی از جمهوری داغستان روسیه است. وارون بسیاری از شهرهای تاریخی ایران که این روزها چیزی از گذشته شان نمی گویند، خوشحال شدم هنگامی که شنیدم؛ دژ شهر دربند، هوز درونمایه ی تاریخی خود را دارد. هنوز هم می توان خانه هایی به دیرینگی ۷۰۰،۸۰۰ و حتا هزار سال را در این شهر دید و هنوز هم هرچند شمارشان رو به کاهش گذاشته اما مردمان این شهر، پهلوی زبان هستند. کاظم زاده گفت: تا سالیان پیش، تات ها بیشترین جمعیت این شهر را دربرداشتند. تات های پهلوی زبان که زبان شمال باختری (غربی) ایران را داشتند و این بدان معناست که پس از گذشت چیزی نزدیک به هزار و چهارصد سال آن هازبان ایرانی خود را پاس داشته اند. از کاظم زاده پرسیدم که از نگاه شما ویژگی بارز این دژ شهر چیست؟ و او که از آغاز گفت و گویمان بی لحظه ای درنگ، درباره این شهر و رخدادها و چگونگی و چرایی شکل گرفتنش سخن گفته بود کمی درنگ کرد، دستی به زیر چانه گذاشت، سری تکان داد و گفت: از نگاه من ایرانی، برپا ماندن ده ها کتیبه ی پهلوی که بی کم کاست بر دیوار سنگ ها نصب هستند، بارزترین ویژگی این شهر است. این شهر بیشترین کتیبه های پهلوی سرپا را دارد. اما جالب است بدانید که ایرانی های ساسانی به شوند (دلیل) در اختیار داشتن این شهر استراتژیک از رومی ها، خراج می گرفته اند. به گفته ی کاظم زاده، روم در همسایگی ایران بوده است بنابراین هرگاه مهاجمان از شمال، یورش می آورده اند، ساسانیان آن را به گونه ای مدیریت می کرده که واردایران نشوند. مهاجمان به گونه ای هدایت نظامی می شده اند که به سوی شهرهای روم بروند. پس برای رومی ها مهم بوده که آن دو تنگه که در اختیار ایران است، حفظ شود. بنابراین رومی ها برای جلوگیری از تازش مهاجمان به خاکشان، به ایران خراج می داده اند. سخن پایانی امرداد با حامد کاظم زاده پیرامون دریای شمال ایران بود که این روزها از کتاب های درسی گرفته تا رادیو و تلویزیون، به نام دریای «خزر» نامیده می شود. از کاظم زاده پرسیدم که واژه ی «خزر» بر این دریا که مالکش دست کم تا پیش از پیمان نامه های ننگین ترکمانچای و گلستان، ایران بوده است، آیا تعبیری جز قوم مهاجم خزر را دارد؟ قومی که برای جلوگیری از تاخت و تازشان بر میهن، جلویشان دیوار کشیدیم، زنجیر بستیم، جنگیدیم و کشته دادیم. و کاظم زاده گفت: این واژه هیچ معنایی ندارد جز یادآوری قوم مهاجم خزر. در ۱۵۰ سال کنونی برخی خواسته اند واژه ها را ترکی کنند، نمونه ی آن دریای شمال ایران است که همواره به نام مردمان ایرانی که در کنارش می زیسته اند دریای مازندران، آبسکون، تبرستان، تیورستان و کاسپی خوانده شده است. اصلا واژه ی خزر هیچ پیشینه ی تاریخی ندارد. از او پرسیدم که بر این دریای تاریخی چه نامی زبینه تر است و او گفت: زنده یاد «عنایت اله رضا» می گوید؛ این دریا همان دریای کاسپی است و اکنون نیز باید به آن نام خوانده شود. ناصر تکمیل همایون بر این باور است که «مازندران» نامی است که در ایران بیشتر به کار می رفته از همین روی بهتر است که آن را دریای مازندران بنامیم. به هر روی هر دوی این نام ها هم ایرانی هستند و هم پیشینه ی تاریخی دارند. بی گمان باشید که بچه های باستان شناسی، تاریخ، زبان شناسی و دیگر کاآمدان این وادی، بر این باورند که «خزر» نه تنها ایرانی نیست بلکه تاریخی هم نیست، اصلا نام خزر یک نام جعلی است برای این دریای ایرانی نام «کاسپی» را که همه جهان با رسمیت شناخته، کشور ما به رسمیت نشناخته است. همه دنیا این دریا را به نام کاسپی می شناسند و ایران و جمهوری آذربایجان تنها کشورهایی هستند که ای دریا را خزر نامیده اند.

جغرافیایی ویژه ای دارد که هم کنار کوه است و هم دریا، شهر یک شاه نشین دارد که بر بلندی است و از این شاه نشین دیواره های دژ تا به درون دریای مازندران کشیده شده اند. حامد کاظم زاده برای این که دریافت بهتری از این شهر داشته باشیم یک دایره کشید، دایره ای که نمایانگر شاه نشین دربند بود. از دو سوی دایره دو خط به موازات یکدیگر کشید که نمایانگر دیواره های دژ بود. دو دیواره ی سنگی که بلندایش (ارتفاعش) تا به دوازده متر می رسیده و پهنایی (عرضی) ۷ تا ۶ متری و در جاهایی ۱۰ تا ۱۲ متری داشته است تا سوارکار به آسانی بتواند از رویش گذر کند. کاظم زاده گفت: این دیوارها چندین متر درون دریا کشیده شده اند. هرچند چیزی از آن برجای نمانده ما بر پایه ی نوشته ها و باستان شناسی زیر دریا می دانیم که این دیوار بوده، زنجیر داشته و نگهبانی هم داشته ایم تا دشمنان از راه دریا نتوانند به شهر راه یابند و این یعنی یک دژ کاملا مهندسی ساز که شهر در میانه آن جای داشته است.

بنابر گفته کاظم زاده، شاه نشین کاملا سالم است و دیواره های دژ نیز ۶۰ تا ۷۰ درصد سالم مانده است، او گفت: قفقاز رشته کوهی است که از دو جای آن تاراج گران می توانستند بر دیگر سرزمین ها دست یابند، یکی دربند و دیگری داریال. بنابراین دژشهر دربند، یک جایگاه استراتژیک بوده برای مهار مهاجمان، که به فرمان خسرو انوشیروان، ساخته می شود، شهری ایرانی که یکی از زیباترین

«خزرها» را بیرون راندیم و شهر را بازسازی کردیم. و خزرها همان قوم مهاجمی هستند که اکنون دریای شمال ایران را به نامشان زده ایم. همان تاراجگرانی که می آمدند و جان و مالمان را تاراج می کردند. بنابر گزارش ها، پنجم ژوئیه ی سال ۵۲۷ میلادی که بر پایه ی برابر گذاری های گاهشماری، همان ۱۴ تیرماه خورشیدی است، قباد ساسانی توانست قوم خزر را که برخاک ایران وارد شده بودند، تا آن سوی «ولگا» براند. در چنین روزی قباد ساسانی، فرمان داد تا شهر دربند و دژ دربند بازسازی شود. دژ شهر یا این قلعه شهر که هنوز نام پهلوی «دربند» را بر خود دارد، شمالی ترین مرزبانی ایران در زمان ساسانیان بوده است، جایی میان دریای مازندران و کوههای قفقاز در میانه ی یک تنگه. بنابر کتیبه ای پهلوی که هنوز بر دیوارهای سنگی این شهر نصب است، دژ دربند به فرمان خسرو انوشیروان، ساخته می شود تا جلوی تازش اقوام شمالی گرفته شود و قباد، پسر خسرو انوشیروان، پس از واپس راندن خزرها، در پیرو نامه ای (فتح نامه ای) که بر سنگ های شهر دربند، نقش است، داستان این پیروزی و فرمانش به بازسازی رانقل کرده است. سخن این بارمان پیرامون «خزرها» است، «دریای خزر» (!)، «شهر ایرانی دربند» و «سرحدات ساسانی». در این باره با حامد کاظم زاده به گفت و گو نشستیم. او که پژوهشگر ارشد مطالعات قفقاز و کارشناس بنیاد قفقاز است، گفت: خزرها یکی از حکومت هایی هستند که در شمال قفقاز نزدیک به ۵۰۰ تا ۶۰۰ سال همسایه ی تاریخی ایران بودند. از اقوام آلتایی هستند. خزرها بازمانده ی قوم «هون» هستند که از شمال چین یک حرکت بزرگ را آغاز کردند تا به قلب اروپا رسیدند. خزرها بخشی از قوم هون هستند که در این حرکت بزرگ، در قفقاز شمالی یا جنوب روسیه ی امروزی، ماندگار شدند. این قوم مهاجم و هم مرز با ایران، همواره پدید آور در گیری های مرزی بودند. دژ دربند، دژ سنگی و استوار دربند تنها برای پیشگیری از چنین تازش هایی ساخته شد. به گفته ی کاظم زاده این شهر که درون دژی استوار جای گرفته، جایگاه